

Harvoin saa lukea yhtä jyrkää, kirjasta ja vankasti perusteltua tekstiä kuin on tutkimusprofessori *Jaakko Kianderin* kirja *Laman opetukset* (VATT 2001). Kiander oli koordinaattorina Suomen Akatemian vuonna 1997 käynnistämässä mitattavassa, Suomen 1990-luvun talouskriisiä koskevassa tutkimusohjelmassa.

Kianderin analyysi laman perussyistä tukee Raija Julkusen viime keväänä (kirjassa *Suunnanmuutos, Vastapaino 2001*) esittämää näkemystä. Lamaan eivät johtaneet kansalaisten holtiton kulutusjuhla, pöhöttynyt hyvinvointivaltio ja jäykät työmarkkinat – selitys, johon 1990-luvun talouseliitti itse on ollut kovin mieltynyt. Kiander osoittaa, että talouden pysähdysvaiheen käänsi syväksi lamaksi eliitin itsensä valitsema tietoinen lamastrategia. Markan kiinteästä kurssista pidettiin härkäpäisesti kiinni kolmen vuoden ajan, mikä nosti korot pilviin ja romahdutti velkaisen talouden. Vuosina 1989–92 pörssiosakkeet menettivät noin 70 % ja asunnot noin puolet arvostaan.

Lama alkoi hellittää vasta sitten, kun markkinat pakottamalla pakottivat hallituksen ja Suomen Pankin ensin devalvoimaan ja sitten päästämään markkan kellumaan syksyllä 1992. Markka devalvoitui yhteensä noin 40 % ja yritysten kilpailukyky palautui; pörssikurssit ja asuntojen hinnat kääntyivät nousuun ja korot laskuun.

Vahinko oli kuitenkin jo ehtinyt tapahtua. Kaikki velalliset joutuivat ahdinkoon. Pankkien ongelmista huolehdittiin valtion maksamalla pankkituella, yksityiset velalliset saivat kantaa vastuunsa itse. Ja koska talouseliitti uskoi laman syyn olevan julkisten menojen pöhöttyneisydessä, julkisia menoja alettiin leikata ja veroja kiristää – heti ja jyrkästi vuosina 1992–93: lamakierre oli valmis.

AJATUSTEN TONAVALA

Myös toimittaja *Timo Harakka* on lukenut Kianderin kirjan ja kommentoi (Uutislehti 100 23.11.):

”Eliitti selitti, että suurtyöttömyys on välttämätön hinta ’rakennesopeutukselle’. Suomessa tehtiin julma ihmiskoe. Synnytetttiin alaluokka.

’Meidän on totuttava nykyiseen työttömyystilanteeseen’, valtiovarainministeri Viinänen sanoi tamikuussa 1992, kun 300 000:n ’haamuraja’ lähestyi.

’Meidän on kestettävä ne työttömyysluvut, jotka syntyvät’, Viinänen toisti samana kesänä, kun puoli miljoonaa häämötti. ’Vaihtoehtoa ei ole.’

Jo silloin tiedettiin, että suurtyöttömyys tulee paljon kalliimmaksi kuin elvytys, ja että laskua maksetaan kymmenet vuodet.

Tiedettiin – Ruotsissa.

Päätoimittajat valitsivat Viinänen ’vuoden mielipidevaikuttajaksi’ vuonna 1992.

Ja uudestaan 1993.

Historian ironiaa on, että ’omapäinen’ Viinänen oli todellisuudessa tahtoa ja visiota vailla. Hän toteutti kaiken, mitä valtiovarainministeriö toivoi.

Viinänen Suomea johti Raimo Sailas.”

Mitä me lamasta opimme, Timo Harakka kysyy – ja vastaa:

”Markkinauskonnolle ei pidä antaa valtaa, niin huonoina kuin hyvinä aikoina. Se puolustaa aina rahaa, rahattomilta.

Ne päättäkööt, jotka maksavat. Kansantaloudesta pitää tehdä kansan talous.”

Hämmästyttävää oli, että media uutisoi Jaakko Kianderin kirjan päätulokset näyttävästi ja että niitä myös kommentoitiin laajasti – ja hyväksyvään sävyyn. Esimerkiksi Suomen Kuvalehden pääkirjoitus (9.11.) toteaa:

”Yritysten tehostomuus, kilpailun puute, korkeat verot, suuri julkinen sektori, ylimitoitettu sosiaaliturva, jäykät työmarkkinat – nämä rakenteelliset heikkoudet eivät olleetkaan suurimpia ongelmia ja laman aiheuttajia, toteaa VATT:n raportti *Laman opetukset*. Sen osoittaa talouden ampaisu nopeaan nousuun ennen kuin rakenteita ehdittiin korjata. Tällainen näkemys on *huomattava takinkäänös* asiantuntijakunnassa.”

Suomen Kuvalehti havaitsee olennaisen asian: talouspoliittisen eliitin ja median sisällä on tapahtunut jonkinasteinen vallankumous. Suomen Pankissa ja valtiovarainministeriössä 1980-luvulla siinnyt ja 1990-luvulla kaikkeen valtionhallintoon pesiytynyt monetaristinen ja/tai uusliberalistinen virtaus on romahtanut 2000-luvulla yhtä nopeasti kuin talebanit Afganistanissa. 1990-luvun alun aikaisen eliitin terävä pää on jo siirtynyt eläkkeelle tai muuten sivuraiteelle, nousevat tähdet ajattelevat toisin – ja eliitin maailmassa on alkanut puolenvaihtoliike.

Euroopan ja myös Suomen elokuva-teattereita vetää parhaillaan täyteen ranskalainen elokuva nimeltä *Amélie* – eikä syyttä: yksinkertainen

ja luja perustarina, nerokas ja vauhdikas toteutus ja ennen kaikkea kokonaisuudessa sykkivä lämmin inhimillisuus. Ohjaaja Jean-Pierre Jeunet hyödyntää elokuvanteon historian eri kerrostumia niin tuoreella ja ilkkurisella tavalla, että katsoja on tikahtua nauruun ja oivalluksiin. Sen, että elokuva on ilmiselvää klassikko jo syntyessään, voi päätellä viimeistään siitä, että ns. kulttuuriliitti näyttää ymmärtävän siitä suunnilleen yhtä paljon kuin August Ahlqvist-Oksanen aikanaan Aleksis Kiven Seitsemästä veljeksestä. Ammattikriitikko Yve Jalander toteaa Suomen Kuvalehden arviossaan (16.11.), että Amélien ”ohjaaja häiritsee koko ajan elokuvaansa pikkunäppärällä selostusäänellä, tempuillee trikeillä ja tekee maailmaa kummallisen näköiseksi, mutta tunne ja näkemys puuttuvat”. Ja siksi Jalanderin mielestä ”Améliessä ei myöskään ole kunnan kertomusta, se on kokoelma vitsejä ja pikkujuttuja”, eikä siksi ole ihme, että hän itse koki ”Amélien aika pitkävetiseksi ja samantekeväksi”.

Menkää, katsokaa ja arvioikaa itse!

”*Kari Hotakaista* voi kutsua lyhytvaateteollisuuden menestyskonsultiksi, niin hyvin istuvia hänen nasevat juttunsa ovat. Hän on kaunokirjallisuuden *Juba Siltala*, mies isolla T:llä. Jos Siltala edustaa raamatullista painavuutta, Hotakaisen osana on olla katekismuksellisen käytännöllinen. Käskyt ensin ja selitykset päälle.” (*Matti Saurama*, *Demari* 30.10.)

Viime numeron Tonavassa kerroimme Radio Suomen toimittajasta, joka nerokkaassa pakinassaan oli löytänyt suomalaisen melankolian tärkeimmän voimavaran. Lupasimme yrittää metsästää tuon pakinan tekijän – ja se onnistui. Kyseessä oli *Petri Kejonen*, jonka lauantaipakinasta Radio Suomen Tänään ilta-päivällä -lähetyksessä oli kyse. Tekijän luvalla julkaisemme pakinan ydinosan tässä alla:

”Tämä suotta pilkattu *harmaa arki* on suomalaisten kovin ase taistelussa kansanvälistä terrorismia vastaan. Se muodostaa elastisen panssarin, jonka läpi on vaikea iskeä – suomalaisessa harmaassa arjessa ei ole kiistanalaisia kysymyksiä; sunnuntai-aukiolot, eurot ja homot arki sulattaa tuttavallisiksi vastaantulijoiksi – harmaata arkea vieroksuva kulkijakin leppyy, kun kuulee harmaan arjen reippaan tunnussanan: TERVE. Suomalainen harmaa arki yhdistää koko kansakunnan. Harmaa arki on täynnä jännittäviä tilanteita; rahat eivät riitä, vaikka mieli tekisi. Liikenteessä harmaan arjen paukapää kiilaa turvaväliin, virastoissa liikkuvaa jännittää vastaan hönkivän palvelun laatu, uimahallissa veteraani holvaa tuliselle kiukaalle ämpärikaupalla vettä, tehdastyöläisen vikkellä pystykorva nuuhkii rantatiellä toimitusjohtajan hillittömän spanielin pyllyä – kaulahihnat kiristävät, puna nousee, mutta koirat hurisevat. Kauppakassista nostetaan pöydälle rasvattoman sijasta yllätyksellisiä ykkösmaitopurkkeja. Harmaan arjen hienoimpia saavutuksia ovat vinteillä kirkuvat, värikkäät matot, joita solmittiin seitsemänkymmentäluvulla muovisista

maitopusseista leikatuista suikaleista. Eikä sovi unohtaa nappulaverhoja ja jalallisia sinappilaseista pestyjä glö-gimaljoja, ei sovi unohtaa euroviisuja tai kukkakuvioisia, kätevästi puhdistettavia muovitettuja ruokapöydänliinoja. Kaikki harmaan arjen luovia iskuja – näppärää, kätevää ja edullista. Harmaa arki pukeutuu juhlaan jouluna, juhannuksena, vapuna ja pääsiäisenä. Itsenäisyyspäivä ei harmaaseen arkeen lovea leikkaa – kansakunta kuin yhtenä ihmisenä nököttää kotona ja katsoo linnanjuhliä. Yleisesti ollaan sitä mieltä, että mieluummin kotona kuin hikisessä linnakkeessa, outojen ihmisten keskellä. Harmaa arki jyrää juhlat – juhliä pidetään, että päästään takaisin arkeen.

Harmaa arki on suomalaisen turvallisuuden luja selkäranka – sitä ei voi järkyttää kuin jääkiekon maailmanmestaruudella tai totaalisilla, viikkoja kestäväillä pommituksilla. Harmaa arki on kuin pihalle pesiytynyt sitkeä muurahaisdivisioona – niitä voi hävittää, mutta niistä ei pääse eroon. Harmaa arki ylläpitää kaikkia tämän maan tärkeitä rakenteita; politiikasta merenkulkuun. Siksi on tärkeää, että harmaa arki, sen olemassaolon vaaliminen, on valtiovallan erityisessä suojeluksessa – jokaiselle suomalaiselle on annettava mahdollisuus elää kunnollista harmaata arkea. Kallistahan se on, kalliimpaa kuin räväkkä sotatoimi. Mutta ei ole syytä epäillä, etteikö harmaa arki voisi globalisoitua samalla tavalla kuin terrorismi tai maailmantalous. YK voisi puhua harmaan arjen jokaiselle ihmiselle – pienen turvallisen hetken, syntymän ja kuoleman välissä, jokaiselle maailmanhistorian ötökälle.”